

ERDŐSZETI LAPOK.

Második évfolyam.

VI. füzet.

Junius 1863.

Az államnak a magány erdőgazdaságra való felügyeléséről.

Az „Erdőszeti Lapok“ folyó évi III-dik füzetében két igen be-
ceses czik jelent meg, az állami felügyelet szükségességéről a magány —
különösen pedig a községi erdőkre nézve.

Az ezen czikkekből megpendített kérdés oly gyakorlati fontos-
ságu, hogy annak minden oldalról meghányatása nem csak kívánatos,
hanem szükséges. — Ezen nézetből indulván ki, nem mulaszthatjuk el
csekély tehetségünkől is hozzá járulni, s az érintett kérdés feletti
nézeteinket az erdőgazda szempontjából fejtegetni.

Kétségbe sem lehet vonni, hogy az államnak általában jogában
áll a magányerdőkre felügyelni, s e mellet a magányosokat tulajdoni
jogaikban korlátozni, miután bizonyos, hogy az egyesek érdekei,
a társadalom közös érdekeinek, a nemzet javának
alárendelendők. Hogy pedig az erdők fentartása, az ország álta-
lános jólétére nézve szükséges, s így a társadalom általános érde-
kében fekszik, — szinte nem lehet kétségbe vonni, következöleg azt
sem, hogy az államnak jogában áll az egyesek korlá-
tozásával is, az erdők fentartásáról gondoskodni.

Az erdők fentartása feletti gondoskodás már sok országban az
erdőbirtokosok szabad rendelkezési jogainak, a magányerdők pusztítása
és irtása ellen intézett, — lényeges törvényszerü korlátozást tette szük-

ségessé. A tulajdoni szabadságot azonban csak annyira szabad és kell korlátozni, a mennyire azt a közjó valóban kívánja s a mennyire a magányérdekek ilyen alárendelése, a társadalom érdekeinek, föltétlenül szükséges.

A fa az élet mellözhetlen kellékei közé tartozik, s az erdőtenítés káros következményei eléggé ösméretesek! — Az erdők fentartása a mezőgazdaság és ipar — nemzeti jólétünk ezen főtényezőinek — gyarapodására nézve a legnagyobb fontosságu. Az erdők már csupa jelenlétöknél fogva, — a mennyiben az ország égaljára, időjárására és termékenységére nagy befolyással vannak, s a menyiben a tájakat szépitik és a zord szelek ellen védik — a legnagyobb jelentőséggel bírnak. Humboldt azt mondja: „az emberek azon gesztek ejtése által melyek a hegyek csúcsait és lejtőit fedik, bár mely égalj alatt is, utódaik számára két csapást készítenek elő: tüzelszerés viz hiányját“.

A hazaszeretet s utódaink feletti gondoskodás hi tehát fel minden nemesen gondolkozó embert, a közjólétre mellözhetlenül szükséges erdők fentartása iránt tehetsége szerint közreműködni. Ehez azonban mind ennek belátása szükséges; a miért is mindenek előtt az állam feladata volna erdőgazdasági ösméreték és képzettségek terjesztéséről, a közönség ez iránybani felvilágosításáról, és legalább azoknál, kik az erdők kezelésére hivatva vannak, alapos oktatásról is gondoskodni.

Az ember közönségesen csak a pillanat szükségéit tartván szem előtt, az erdőt föld- és rétmivelés vagy legeltetés által nagyon is könnyen kiszorítja még azon tájakból is, melyeken csak egyedül az erdő képes a közjó-, s tulajdon érdekeit is előmozdítani. Ettől azonban a művelődés előhaladásával fejlődő észszerű földművelés mellet mindég kevésbbé kell tartanunk, a miért is a magányerdőgazdaság gyámság alá helyezésénél, a tulajdoni jog korlátozásánál nagyon óvatosan kell eljárni, nehogy ez által a haladást gátoljuk, és a magányosok minden kedvét az erdőgazdaság iránt elvegyük.

Már az erdőgazdaság, a mezőgazdaságtól lényegesen különböző sajátságainál fogva, sokaknál, különösen a kisbirtokosoknál kevésbé kedvelt, mely körülmény alaposabb belátás hiányában gyakran elég alkalmat szolgáltat arra, hogy a mezőgazdaság az erdőgazdaságnak föltétlenül elébe tétessék.

Az erdei termékek sokkal nagyobb mértékben természetmények mint a mezei termékek, minthogy azok előállítására, főke és munka sokkal kevésbé működnek közre. Térímjük értékükhöz képest sokkal nagyobb mint a mezei termékeknél, miért is a kereskedésre kevésbé alkalmasok. Az erdőgazdaság, térségéhez képest, csak csekély-összjövedelmet ad, melynek azonban tetemes része tisztajövedelmül tekinthető; de ezen jövedelmet is csak huzamosabb idő multával nyújtja, mintán a legtöbb erdei termékek érettségük és használhatóságuk elérésére számos éveket igényelnek.

Az erdőgazdaság, ezen sajátságainál fogva, általában alkalmasabb az állam, nagyobb birtokosok és testületek, mint a kisebb birtokos vagy földmivelőre nézve, kiknél az erdőgazdaság épen ezen sajátságai miatt nem kedvelt. A hosszú fordák (Turnus) oly termelőt igényelnek, ki erdeje jövedelmét huzamosb időn át nélkülözheti; s a tartamos üzem is csak oly birtokostól várható ki elég vagyonos, oly nagy anyagtőkét, melyet a tartamos üzem igényel, érintetlenül hagyni. Az erdőgazdaság továbbá előnyösen csak nagyobb kiterjedésben üzhető, s a termelőnek, a mezőgazdasághoz mérten csak csekély munkaalkalmazást nyújt; minek következtében a kis birtokos, ki munkája jövedelmére van utalva, szüntelen késztetve érzendi magát, földbirtokán állandó munkára alkalmat szerezni, s e végből az erdőgazdasággal felhagyni.

Ezen körülményben lehető igen gyakran a tulajdonképeni erdőtalaj más czélokra való indokolhatlan használatának, a rossz, s csak a pillanat nyereségét szem előtt tartó gazdálkodásnak, és az erdők időelőtti kihasználásának oka. Az egész társadalomra valamint az egyesekre ebből háromló károk pedig annál súlyosabbak minthogy a lassan növő erdőnél azokat csak sok évekmulva s gyakran soha sem lehet

egészen helyre hozni, s ennek következtében annál inkább indokolható, hogy azon kérdés eldöntésénél valjon bizonyos talajon mező- vagy erdőgazdaság, s tartamosan üzessék-e, ne a pénzügyi, csak a közvetlen legnagyobb jövedelmet tekintetbe vevő elv határozzon.

Az erdő és mezőgazdaság jövedelmességét összehasonlítani egyáltalában nem könnyű feladat minthogy mindkettőnek sikeres üzésére nagyon különböző talaj és fekvés szükséges.

Persze nem lehet tagadni, hogy a gabona termesztésre alkalmas föld az erdőgazdaságnál csekélyebb jövedelmet ad mint észszerű mezőgazdasági használatánál; de az is igaz, hogy az erdő oly talajon és fekvésen is jövedelmez mely nem hogy föld vagy rétművelésre hanem még legelőül is végképen alkalmatlan, s melyen a mezőgazdaság a legnagyobb megerőltetés mellett sem volna képes csak a legkisebb jövedelmet is kimutatni.

Ha a mezei és erdei termékeknél a tudakozódás és ajánlat megfelelő arányban állanak, akkor a gabona- és erdő-föld rendszeres művelés mellett a r á n y l a g e g y e n l ő jövedelmet nyújtanak. Ha azonban a jövedelem szorgos és teljes felszámításánál mutatkoznék, hogy a gabona termesztésre alkalmas földön az erdőjövedelem valóban nagyobb, akkor az erdőgazdaság folytatása vagy behozatala gabona-földön is igazolva van. Ellenben ha az erdő oly talajon lenne mely a mezőgazdaságra alkalmasabb és jövedelmezőbb, akkor ismét tanácsos az erdőtalajt szántófölddé vagy rétté változtatni.

A nem föltétlen erdőtalaj illetén észszerű átváltoztatását azonban az állam ne hátráltassa, ha csak az ilyen erdő fentartását a k ö z j ó, a földművelés valamely sürgős szüksége nem kívánja. Az államnak egyáltalában mindég azon művelési módot kell védeni és elősegítenie, mely a fenforgó esetben a nemzetre nézve a legnagyobb értékkel bír.

Az ország nemzeti vagyona akkor öregbedik legjobban ha a földtermelés mindenütt a legnagyobb aránylagos jövedelmet nyújtja, és a mellett a nép munka ereje a legelőnyösebben használtatik fel. A tulajdonosra nézve tehát csak káros lehet ha az több fát természet, mint

azt a talaj minősége föltételezi, mint a mennyire szüksége van, s a mennyit megfelelő áron eladhat. Azért terjedt erdőségeket csak ott lehetni a hol a föld mezőgazdaságra nem alkalmas, a hol az ehhez szükséges munkaerő hiányzik, vagy a hol a mezőgazdaság még igen kevésbé fejlett ki.

Valamely vidék fa-szükséglete nem függ egyedül az égalj és népszám, valamint a fapótszerek bőségétől, hanem lényegesen a fogyasztási szokástól.

Mennél olcsóbb a fa annál pozarlóbban bálnak avval. Egész házak és házfedelek építésére használják s a legczélszerűtlenebb fűtőkben sűtő és főző kemenczékben pazarolják, s a fávali gazdálkodás-rendesen csak a kényszerítő szükség szüleménye. Gyakran hallunk a faszükség miatt panaszkodni ámbár alaptalanul, mert a hol a fa a háztartásban még naponta gondatlanul pazaroltatik, a hol száz meg száz öl csekélyebb értékű fa (p. rözsefa) korbad el használatlanul ha csak nem fekszik a helységek közelében, ott fa-szükségről szó sem lehet. A faszükség feletti panaszok tehát gyakran alaptalanok, mert a faszükség csak akkor áll be ha a fávali valóban takarékos bánás, és a netalán rendelkezés alatt álló fapótszerek felhasználása mellet sem lehet a helyi faszükségletet kielégíteni.

Az erdők fentartására irányzott állami intézkedések szükségességének, a fahiány általi bebizonyításánál tehát nagy elővigyázattal kell eljárni, mert ily kivételes rendszabályok állítólago s faszükség által sohasem igazolhatók.

Ámbár az erdők lassu növésük s kelendőségük szűkkörével a gazdálkodásra nézve ritkán vannak gyorsabb változásoknak kitéve, mindazonáltal ezeknek czélszerű kezelésére a szabadrendelkezés bizonyos foka mellőthetlennül szükséges. Mily áldozatokkal váltja meg gyakran az erdőbirtokos a birtokait terhelő szolgálmat, hogy azok által birtokával való szabad rendelkezésében, s erdeinek észszerű kezelésében ne gátoltassék! Mily hiba volna tehát ha az állam igen szigoru és az erdők kezelésébe mélyen beavatkozó törvények által, az erdőgazdaságot ismét nyügbe verné, s annak szabad észszerű kifejtését gátolná? —

Ennek következtében a törvény feladata nem lehet egyéb mint az erdőbirtokos viszonyit az állam és társadalomhoz rendezni, a birtokosnak azt a mint a közjó érdekében, megkívántató esetben, erdőgazdaságárá nézve tenni köteles, elébe szabni, s ennek teljesítése felett örködni. Nem lehet tehát a törvény célja erdőkezelési rendszabályokat adni, vagy műtani tárgyakat rendezni, mert a gazdasági viszonyok változnak, a műtan előhalad, annélkül, hogy a törvény mely — különösen alkotmányos államokban — kevésbé változékony, avval egyelő lépést tarthatna.

A törvény gondoskodik ugyan arról, hogy azon erdők melyek a közjóra nézve valóban szükségesek fentartassanak tehát ne pusztitassanak, s a társadalom kárára ne irtassanak; de másrészt ne szabja elő például, hogy e vagy ama gazdaságnál mily fordát, üzemmódot, fanemet s a t. kell alkalmazni, mert egy és ugyanazon erdőben — a forda, üzemmód, fanem s a t. különféle combinatioja mellet — igen jól lehet gazdálkodni, és mert a gazdálkodási-módnak mindég a helyi viszonyok, s a gazdálkodás nagyon különböző, és gyakran változó céljához kell alkalmaztatnia.

Lehetséges volna ugyan oly részletes kezelési szabályokat is adni, csak hogy ezeket minden erdőre nézve, annak viszonyaihoz alkalmazva, kellene külön felállítani, s azoknak végrehajtása felett szigoruan örködni, a mi azonban az állam részéről nagyon költséges és nehézkes igazgatási szervezetet igényelne, s a magányosok gyámság alá helyezésében igen messze vinne; a mi semmi esetre sem kívánatos. —

Az államnak a magány erdőkre nézve megoldandó feladatát Grebe a következő általános elvekben állapítja meg:

1.) A korlátozást mindég a fenyegető és elhárítandó kisebb vagy nagyobb veszélyhez s a lehető legkisebb mérvben kell alkalmazni.

2.) A szükségesnek tartott korlátozás oly módon történjék hogy az a magányosokat a lehető legkevésbé zavarja, nyomja, és terhelje; ugyanazért

3.) Minden rendeletet oly határozottan kell adni, hogy az gyakorlatilag kivihető legyen, semmi kétségnek helyt ne engedjen, különféleképp értelmezhető ne legyen s a felügyelőtisztt önkényének szabad tért ne nyisson. —

A magány erdőgazdaság feletti felügyelet s annak gyámság alá helyezése az államrészéről közönségesen kétféleképp történik: az állam vagy csak nemlegesen jár el, és minden erdőpusztítást, s engedelme nélkül minden erdőirtást szigoruan meg tilt; — vagy pedig határozott rendeletek által gondoskodik a czélszerű magány erdőgazdaságról, a mennyiben a magányerdőket az államerdők számára adott kezelési rendszabályoknak veti alá, azok használati és ertési terveit megvizsgálja és engedményezi, csak államilag vizsgált erdőszöket enged alkalmazni, vagy talán épen az egész kezelést állami erdőszökre bizza. —

Az erdőtörvényekben alkalmazott korlátozások tehát főképen a következők:

I. Az újraerdősítés nélküli irtás tilalma. — Ez pedig magában foglalja:

1) az erdőirtást oly helyeken melyek tarlasztásuk után a későbbi erdőítésnek legyőzhetlen akadályokat gördítenek elibe, még pedig:

a) A magasabb hegységi vidékeken: a meredek sziklás kevés termőfölddel biró lejtőket, a zord égaj behatásának kitétt fűnsikokat, és a kőgörgeteggel fődött hegyormokat.

b) A közép hegységek és halmos vidékeken: a száraz köves sekély és szabadon fekvő fűnsikokat valamint a mész és bazalhegyek meredek lejtőit.

c) A lapályokon: a valódi futóhomokon álló erdőket.

2) az erdőirtást oly erdőkben melyek az elemi csapások ellen védelmül szolgáltnak; az úgynevezett tilam- vagy véderdőket, melyek a magasabb hegységeken a hógörgeteg, — a lapályokon a futóhomok, — s általában a föld és kö-lecsusszánások s áradások elleni védelmül és a folyok partjainak erősítése és biztosítása végett szükségesek.

3) az erdőirtást oly erdőkre nézve, melyeknek hasznos és szükséges befolyása az égalj, időjárás és termékenységre kétségtelen. Erre nézve azonban megkülönböztetendő:

a) az erdők befolyása nagyban és az általános időjárásra; mely irányban különösen a hegységi s mindazon erdők veendőik tekintetbe melyek föltétlen erdőtalajon állanak;

b) a kisebb erdőrészek befolyása egyes mezőségek termékenységre, a zord és kiszáritó szelek feltartása s a t. által.

Az irtási tilalom minden egyéb erdőkre nézve csak akkor volna igazolható ha kétségtelenül be lenne bizonyítva hogy a mellőzhetlen faszükséglet rendes kielégítése csak azon feltétel alatt lenne biztosítva ha ehez a magány erdők is hozzájárulnak a mi azonban a magányosok szabad rendelkezésénél tartamosan nem mindég várható.

A fent elősorolt erdők közül azonban az 1.) és 2.) valamint a 3. a) alatt említettek kizárólag tulajdonképeni természetes erdőtalajon állanak, oly talajon tehát melyen csak az erdő képes birtokosának a legnagyobb jövedelmet hozni. Az irtási tilalom tehát csak hasznára válik és kárpotlásra jogot nem adhat. Ellenben a birtokosnak a jövedelmi fogyatéék mindég megtérítendő, ha az irtási tilalom oly erdőre vonatkozik melynek talaja jövedelmezőbb művelésre is alkalmas volna, minthogy a birtokos nem kötelezhető arra, hogy a közjó érdekében fentartott erdőből reá háromló kárt egyedül hordja, ez inkább az egész társadalmat vagy azokat illetné kik abból hasznot húznak.

Az erdőtörvényekben előjövő korlátozása a magány erdőgazdaságnak továbbá:

II. Az erdőpusztítási tilalom.

Az erdőpusztítás alatt azon erdőbántást értjük mely a fatermesztést veszélyezteti vagy tökéletesen lehetlenné teszi, mely tehát előre láthatólag és kétségtelenül az erdő romlását és a faállab megsemmi-

sítését vonja magaután, s ámbár csak lassabban de ugyanazon eredményhez vezet mint az erdőirtás.

Az erdőpusztítási tilalom szinte csak — az irtásitilalomnál elősorolt — a közjóra nézve szükséges erdőkre szorítkozzék, minthogy az minden más erdőnél hasonlóul csak a bebizonyított faszükség által igazolható. Az erre vonatkozó törvény rendelje el tehát az erdők gondos bántását és utánnövesztését, így például tiltsa meg a tarvágást a véderdőkben vagy oly helyeken hol az újraerdősítés legyőzhetlen akadályokba ütközik és csak az anyagesztek védelme alatt lehetséges, s e végett rendelje el a szálaló vagást vagy más megfelelő gazdálkodási módot. A hol a véderdőt pusztítás fenyegeti, ott azonnal lépéseket kell tenni, s azt a védendő birtokosok érdekében, a használat korlátozása, sőt ha szükséges kisajátítás által a pusztítás ellen védeni, nem különben a viszonyoknak megfelelő gazdálkodási módot elrendelni. Ezen korlátozásból eredő valódi kár a birtokosnak megtérítendő.

A hol azonban a közjóra nézve nem fontos és nélkülözhető erdők forognak kérdésben, s azok pusztításának akadályozása legfeljebb a faszükség által igazolható, ott annál nagyobb elővigyázattal kell eljárni, minthogy az „erdőpusztítás“ nagyon általános és kevésbé határozott fogalom, s az erdőbirtokos ellenében nem könnyű azt bebizonyítani, mindaddig míg a pusztítás nagyon elő nem haladt.

A magányerdőgazdaság idézett korlátozásához tartozik még

III. a tisztások újraerdősítését tartalmazó parancs, ez következetes kifolyása az említett erdőirtási- és pusztítási tilalomnak s oly földekre is vonatkozhatik melyek további és tartós mezőgazdasági használatra nem alkalmasak. Ezen parancsnak hasonlóul az uralkodó viszonyok (p. kiélt talaj, faszükség s a t.) által kell igazolva lennie. Az újraerdősítés mindég egy észszerű ertési terv alapján rendeltessék el, s annak kivitele az egész fordatarlamra vagy ha szükséges azon túl is terjesztessék ki, ne hogy az erdőbirtokosra nézve felette nyomasztó legyen.

A mi végre a magányerdőgazdaság határozott gyámság alá helyezését illeti, ez mint említők abban áll, hogy az állam a ma-

gány erdőgazdaság terveit megvizsgálja és engedményezi, vagy annak közvetlen kezelését is eszközölteti. Nem hiszem, hogy sokan pártolnák a kormánynak a magányerdőgazdaságba való beavatkozását, — melynek következtében az állam saját hivatalnokai által a magányerdők számára nemcsak a gazdálkodási tervet (forda, üzemmód, vágandó famennyiség s a t.) állítatja fel, hanem az egészséggazdálkodást is azokra bizza. Sőt még a magányosok erdőgazdasági terveinek megvizsgálata és engedményezése, a fordataratam minimumának meghatározása is, vagy nagyon költséges, vagy ha csak pro forma történik, eredménytelen rendszabály.

Nem is hiszük mi, hogy hazánkban ily mélyen beható állami ellenörködésre elég ok volna, miután az ország területének még több mint 30 százaléka erdő, mely legnagyobbbrészt a kincstár, testületek és nagy birtokosok kezei közt van, kik mint fennebb láttuk, az erdő gazdaságra kiválólag alkalmasak. Tehát csak a kisbirtokosok, kiváltképen pedig a volt urbéri községek erdeinek pusztításától kell tartanunk.

A magányerdőgazdaság korlátozásának még azon hátránya is van, hogy az a népjólétnek, magasabb fokú földmivelés általi elősegítését gátolja, mi az általános irtási tilalomnál igen könnyen történik. Még sokkal hátrányosabb ha a kormány közvetlenül a kezelésbe avatkozik s ez által a magányerdőbirtokosokat hasznos nyereszkedési és javítási terveik kivitelében akadályozza. — Mind ez pedig annál bajosabb, mert nagyon nehéz ám bebizonyítani, hogy a magányosok elébe szabott gazdálkodási mód, a népjólét előmozdítására s az illetők érdekeire nézve a legelőnyösebb! És ki viselje ezen ellenörködés nagy költségeit?!

Egy ország jövője annak szellemi és anyagi erejének s szabad kifejlődésén alapszik! ezen alapelvtől csak a körülmények által tökéletesen igazolt legnagyobb szükség esetén szabad eltérni.

Az állam tehát a magányerdőgazdaságra való felügyelésénél mindég ezen elvből induljon ki s erre vonatkozó törvényeit csak az irtási és pusztítási tilalomra, az urjaerdősítési pa-

használathoz de egyáltalában nem a gondos kezeléshez, azért itt az erdőgazdaság nagyobb mérvű korlátozása és megfelelő felvilágosítással összekötött közvetlen kezelése mindaddig szükséges lesz, míg a volt urbéri községek nem jutnak az erdőgazdasági belátás és érettség azon fokához mely okvetlenül szükséges arra, hogy erdeiket az államrészérőli csupa felügyelet alatt önállólag kezelhessék.

Scholz Rezső.

A termőhelynek a fanövesztésre való befolyásáról.

Irta Erdődi Adolf.

(Folytatás.)

A lég melege először is ugyanazon szélességi és hosszfokok alatt a földnek a felső légrétegekbe való emelkedésétől függ. Általános föltevés szerint az évi középhőmérsék a föltétlen magaslathoz minden 530 lábnyi emelkedésével egy R. fokkal alább száll. E melegnek a hegyek emelkedésével arányos fogyása szerint azok növényzete is változik. — Ha azok alján bogyümölcs és buza terem, úgy ez csak a magaslathoz bizonyos határáig terjed; a lombosokat a tülevelűek, a lúca a vörös- és a henyesfenyő váltják fel meg a havasi rózsa melyeken túl a havasi legelő következik egész az örökös hó és jég határáig, miután a napsugarak 15000 lábnyi föltétlen magasságban a léghen már épen semmi meleget sem fejlesztenek. — De a növények magok is, a menyire azok a magasság bizonyos határai közt teremnek, különböző növéssel és növekvéssel bírnak, a szerint a mint azok alantabb vagy fentebb állanak és a mint tehát több vagy kevesebb meleget élveznek,